

Blaren op de hiel

*Schrijvende relaties in de mantelzorg*

## **Colofon**

ISBN: 978 94 6365 261 2

1e druk 2020

© 2020, Annet Pectoom

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

Tel: 058 - 289 48 57

[www.elikser.nl](http://www.elikser.nl)

Vormgeving binnenwerk en omslag: Evelien Veenstra

Foto auteur: Cynthia van Dijke

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

Annet Peetoom

# Blaren op de hiel

*Schrijvende relaties in de mantelzorg*

Verhalen





*Had haar moeder niet altijd gezegd: 'Waar een wil is, is een weg'?*



## Inhoud

Voorwoord	9
Verskillend uitgehard	13
Opbollen en wapperen	25
Vrouwengebroid	34
Hannesen en doorpakken	44
Touwen en een koord	55
Bouillabaisse en tomatensoep	63
Opvangen of laten lopen	73
Oppassen	84
Een blaar op de hiel	95
Paviljoen Geelzand	103
Glans en dofheid	113
Judas	122
De tweeling	133
Erbarme dich	146
Soepzootje	155
Project	165
Dankwoord	179





## Voorwoord

Zorgen voor onze vader was niet alleen maar dát, het had ook grote gevolgen voor onze levens en de onderlinge relaties. Mijn zus, twee broers en ik moesten wennen aan een veranderende ouder, en aan elkaar.

Na het overlijden van onze moeder waren we eensgezind in het voornemen om samen met onze vader – hij had Alzheimer – op te lopen. Met schitterende voornemens zetten we in 2007 onze eerste schreden op het zorgparcours.

Opeens waren we mantelzorgers én tot elkaar veroordeeld. Kenden we elkaar goed genoeg om met deze nieuwe situatie om te gaan? Praten deden we wel, over koetjes en kalfjes. Maar nu moesten we écht praten met elkaar. We hadden geen idee waaraan we begonnen. Er was geen gebruiksaanwijzing, geen ervaring en we wisten toen nog niet dat het zes jaar zou duren. Het was een waagstuk. Maar als harmonieus gezin waren we goed gelijmd, we zouden het wel redden. Toch liep van lieverlee de lijm eruit. De aarde die van kinds af aan vertrouwd onder onze voeten had gelegen, begon te schuiven. Er brak een tijd aan van verwarring, boosheid, teleurstelling en gekmakend gepieker.

De conflicten hebben niet alleen mij, maar ook mijn broers en zus diep geraakt. Ook zij worstelden. Er was geen onwil, ieder deed zijn of haar uiterste best. Waar kwamen al die emotionele reacties opeens vandaan? Waren we in de greep van ontwaakt oud zeer, of was het enkel en alleen onvermogen om met een nieuwe situatie om te gaan?

Tussen het piekeren door vroeg ik me af hoe anderen een weg zochten, samen met zussen en broers. Ik zocht

herkenning in boeken, gereedschap om het familieweb te kunnen ontwarren. Er waren stapels over ouders met dementie en over de zwaarte van mantelzorg, maar geen enkel over broers en zussen die kibbelden over wat goed was voor hun ouders en die er samen niet uit kwamen.

Toen ik met mijn verhaal de boer opging, bleken heel veel mensen dezelfde worstelingen met broers en zussen te hebben. Schokkend! Na het overlijden van mijn vader besloot ik zelf te gaan schrijven over deze schurende relaties.

Mijn eigen verhaal was de motor van dit boek. Maar ik wilde een boek met een universeler karakter. Uitgebreid en soms meermalen interviewde ik tien mensen die in hetzelfde schuitje zaten of hadden gezeten. In *Blaren op de hiel* zijn ook hun ervaringen verwerkt.

Aanvankelijk had ik een sterk verlangen om de situaties te analyseren en te verbeteren: de personages uit de impasse te trekken. Tijdens het schrijven werd ik me er bewust van dat ik te prekerig was ('Kijk, zó moet het dus niet'). Ik had weinig plezier in het non-fictieve schrijven en kon de beloofde anonimiteit niet waarborgen. Wat er nu ligt, is een bundeling van zestien fictieve verhalen met steeds het feitelijke conflict als uitgangspunt. Ik heb het biografische materiaal omgebogen naar verhalen die evengoed herkenbare beelden oproepen. Altijd gaan verhalen over beelden die je over jezelf en anderen hebt gevormd. Het spreken van andere mantelzorgers en het schrijven hielpen mij om alles wat me zo eenduidig leek, te kunnen nuanceren. Door dit boek te schrijven, ben ik erin geslaagd mijn broers en zus, maar ook mezelf te vatten in nieuwe beelden, en heb ik een kiertje gevonden om van lelijke dingen iets waardevols te kunnen maken, en jou, beste lezer, en je broers en zussen een hart

onder de riem te steken. Hopelijk is door de herkenning verlichting te vinden.

Al red ik er geen familierelaties mee, het doet mij goed te hopen dat de zestien verhalen tot nadenken aanzetten.

Met mijn familie is het relatief goed gekomen. Gezond verstand en misschien de gedachte aan onze familie-gekke vader heeft ons een zetje in de goede richting gegeven. We zien en spreken elkaar, nu zonder stemverheffing en opgetrokken wenkbrauwen.

Annet Peetoom, zomer 2020



## Verschillend uitgehard

Met tussen haar slanke vingers een filtersigaret zag Manon vanaf vierhoog haar vijf jaar oudere broer aan komen lopen. Een relaxte tred, bijna slenterig, de bruingroene, lange katoenen jas zwierend om zijn gezette lichaam. In zijn hand hield hij een ouderwetse, bruinleren dokterstas. Hij was met dat aftandse ding getrouwd, verdedigde hij zich altijd als iemand er net iets te lang naar keek.

Vlak nadat de bel ging, nam Manon nog snel een trek van de sigaret, inhaleerde de rook diep en drukte de peuk uit. De bij de teen knellende Clarks-pump deed ze uit en meteen weer aan. Tegelijkertijd viste ze uit haar Valentino-handtas een pakje suikervrije Sportlife, drukte een kauwgumpje uit het cellofaan, wierp die in haar mond en schoof het pakje terug in het vakje waarin het hoorde, zoals alles in de tas een eigen vakje had. Terwijl ze naar de deur liep, keek ze tersluiks in de wandspiegel of het opgestoken haar nog precies zo zat zoals ze wilde, quasinonchalant. Toen er weer werd aangebeld, pulkte ze met een wijsvinger nog vlug een dun strengetje haar uit haar kapsel.

Met zijn hoofd iets achterover bleef haar broer in de hal voor haar staan. ‘Zie ik ’t nou goed, Non, ben je nou magerder geworden?’

‘Probeer je me nu een compliment te geven?’ Blozend wreef Manon met beide handen over haar taille, de verticale zwart-witte strepen van haar strakke jurkje volgend. De blik waarmee hij naar haar keek, niets liever wilde ze dan door hem goedgekeurd te worden.

‘Eerlijk gezegd vind ik het een beetje té. Eet je wel goed?’

Toen ze haar schouders ophaalde, keerde ze haar wang naar hem, waarop hij een zoen plantte.

‘Mmm, je ruikt weer lekker.’

‘Kom,’ zei ze terwijl ze haar broer bij de pols pakte en mee naar binnen trok, ‘we moeten het over mam hebben.’

Terwijl ze de woonkamer in liep met de voetstappen van haar broer achter zich, hoorde ze hem overdreven zijn neus ophalen. Ze keek om.

‘Bij jou ruikt het ook óveral lekker.’

Met dat *overall* bedoelde hij dat ze niet alleen zichzelf en haar huis parfumeerde, zelfs in haar auto hing een luchtje uit een spuitbus. Eigenlijk was alles aan Manon perfect. Haar appartement was een toonzaal, strakke meubelen, geen rondslingerende tijdschriften, nooit stond er een restje afwas en de borden waren altijd kaarsrecht opgestapeld. De zorg voor haar riante daktuin vertrouwde ze alleen toe aan een hovenier. Ook haar werkhouding was onberispelijk. Niet alleen op haar werk – ze was gemeenteraadslid – overall werd ze gecompimenteerd met haar snelle denken. Ze dacht altijd drie stappen vooruit. Daarom deed iedereen een beroep op haar.

Onbewust had Manon er ooit voor gekozen om een volmaakt mens te worden, iemand waarop niets aan te merken viel. Als kind had ze altijd makkelijk kunnen leren, ze had klassen overgeslagen. Aan mij zal het niet liggen, moet ze hebben gedacht. Ze wilde goeddoen, ze wilde deugen. Was er iets bij iemand aan de hand, dan ging je helpen. Dat sprak voor zich, punt uit. Een fiets dondert ook in elkaar zonder frame. Toen twee jaar geleden haar tachtigjarige moeder nog veel wilde maar niet alles meer lukte, werd ze haar moeders frame.

Manon liep naar de lange keukentafel en ging met rechte rug op de zwartleren stoel zitten. Ze balanceerde op het randje van haar stoel, zoals altijd klaar om op te staan voor wat dan ook. Haar roodgelakte vingernagels tikten op de strak gelakte witte tafel.

Haar broer liep door naar de keuken, schonk zichzelf een glas water in en ging tegenover haar zitten. Met beide handen omhulde hij het glas. Het geluid van het tikken van zijn kersverse trouwring tegen het glas irriteerde Manon. Op zijn bruiloftsfeest had hun moeder het al gauw voor gezien gehouden. Ze had haar moeder bij de arm genomen en naar huis gebracht. Pas aan het eind van de receptie had haar broer hun afwezigheid opgemerkt.

Toen hij een opgepoetst appeltje uit de goedgevulde fruitmand griste en zijn tanden erin zette, zei hij niet veel tijd te hebben. Met een trage dictie vertelde hij dat hij een buitenlandse delegatie moest ontvangen die belangstelling had voor de geavanceerde therapieën die sinds kort in zijn ziekenhuis werden gegeven.

‘O,’ antwoordde ze koeltjes.

Hij bewoog heen en weer op zijn stoel en keek haar peilend aan. Vlug vroeg hij, opgewekt bijna: ‘Zo, zussie, vertel eens. Hoe is het met mam?’

Ze liet het hoofd in de handen zakken en haalde diep adem. ‘Met mam gaat het wel goed.’ Er was een trilling in haar stem.

Tussen haar broers borstelige wenkbrauwen verschenen verticale rimpels. ‘En met jou?’

Ze keek traag op en zei haperend: ‘Ik kan het niet meer aan. Alles wordt me te veel.’

Met een stem die klonk als van een maatschappelijk werker, zei haar broer: ‘Je hebt ook al heel veel gedaan, Non.’

‘Ik vond ook dat ik dat gewoon moest doen. Maar toen ik begon, zag ik het eind niet. Nu is het ...’ Haar lip trok. ‘Ik kan gewoon niet meer helder denken. Het is alsof mijn hoofd vol zit met watten.’

Zwijgend schoof haar broer zijn glas water over de tafel. In het glas kijkend nam Manon een slokje en wiste daarna met duim en wijsvinger de lippenstift van de glasrand. Toen haar broer het glas overnam, raakten hun vingers elkaar heel even. Vlug trok ze haar hand weg, wreef ermee over de slordige waterkringen op het tafelblad, pakte een onderzetter uit de tafellade en plaatste het glas op het vierkante stukje leisteen. Roerloos hadden zijn ogen haar bewegingen gevolgd. Toen ze opkeek, kruisten hun ogen elkaar.

‘Wil je mam dan laten opnemen?’ Hij vroeg het met een schorre stem.

Meteen reageerde ze. ‘Opnemen? Je bedoelt in een verpleeghuis? Nee joh. Dan wil ze nog liever dood. Toen ik er laatst over sprak, keek ze me aan alsof ik het slachthuis bedoelde.’

‘Slachthuis?’ Haar broer schoot in de lach.

Manon trok haar perfecte wenkbrauwen op en moest toen ook lachen.

Er volgde een stilte waarin ze dacht aan de momenten waarop haar broer niet had kunnen komen en het maar net goed was gegaan in haar moeders huis. Hoe zij in huize Wirwar steeds de boel had moeten ontknopen. Haar moeder was niet het type van *je zet haar op een stoel en ze laat de wereld vrolijk aan zich voorbijgaan*. In haar moeder huisde meer een onderzoeker, die met de nieuwsgierigheid van een kind de wereld tegemoet trad. Dat onophoudelijke bezig zijn vond Manon grappig, maar hoe vaak had ze niet op stel en sprong haar werk moeten onderbreken?



In de tijd dat haar elastiekje nog rek had, zei ze tegen haar broer: ‘Geef niet, joh. Als je niet kunt komen, geen probleem. Ik vind wel een oplossing.’

Hij had haar altijd geloofd, ook in de zin van *loven*. ‘Je bent geweldig. Jij doet ook alles met twee vingers in je neus.’

Maar toen de rek eruit raakte, verhardde het elastiek. Almaar kribbiger was ze geworden tegen haar broer. ‘Kun je niet komen, of wil je niet komen?’

Ze keek naar hem. Hij zat onderuitgezakt, zijn vingers gehaakt en rustend op zijn ballonbuik. Ze vroeg zich af waarom ze niet zo kon achteroverleunen als haar broer, niet zo kon zijn als hij. Ze kwamen uit dezelfde klei, maar waren verschillend uitgehard.

‘Weet jij wel wat ik allemaal heb gedaan voor mam?’ Haar stem had opeens gejaagd geklonken, bijna hijgerig. ‘Ik heb het idee dat je geen flauw benul hebt ...’

Haar broer onderbrak haar. ‘Nonnetje toch. Ik denk dat dat best wel meevalt.’

Hem strak aankijkend, zei ze: ‘Meevalt? Jij weet nog niet half wat ik allemaal heb gedaan.’ Ze schrok van de hardheid in haar stem, zó had ze nog nooit tegen haar broer gesproken. Het was alsof alles opeens begon te schuren.

Terwijl haar broer opveerde en zijn handen ineenvouwde, ging ze verder, gedempt: ‘Het zal je duidelijk zijn dat ik continu heb moeten rennen om bij mam brandjes te blussen. Vaak kon jij niet komen, maar daarover wil ik het niet hebben. Waar ik het wel over wil hebben en waar jij geen notie van hebt, ook al ben je *neu-ro-loog*’ – ze benadrukte elke lettergreep opzettelijk – ‘is die bureaucratische malle-molen. Al die regels ... Ik ben echt niet dom, maar zelfs ik raak verdwaald in dat doolhof. Je weet niet wat je

overkomt. Almaar bellen met organisaties zoals het CIZ, Zorgkantoor, bureau Zorgtoewijzing, de GGZ, de huisarts, de trombosedienst, de dagbehandeling ... Dáár was jij niet bij, bij al die telefoontjes en het invullen van al die formulieren. Mam helpen, oké. Maar die hele rompslomp aan procedures, hoorndol word je ervan.'

Ze haalde diep adem. Verwezen staaarde ze naar een Leitz-ordner op tafel. 'Zie je die map daar? Daar heb ik er nog twee van, allemaal gevuld met paperassen over mams wel en wee.' Ze schoof de tien centimeter hoge map naar zich toe en legde hem geopend voor haar broer neer. 'Neem maar eens een kijkje. Om enig idee te krijgen,' schamperde ze.

Terwijl hij met zijn duim de bladzijden snel achter elkaar omsloeg, vroeg hij zich hardop af of ze helemaal gek waren geworden. Hoofdschuddend duwde hij de map terug naar Manon, die erin begon te bladeren tot ze bij een bladzijde bleef hangen. Met een vinger tikte ze er fel op.

'Hier, het mantelzorgcompliment. Een blijk van waardering, ammehoela. Aan reiskosten ben je al meer dan die schamele tweehonderd euro kwijt. Een wassen neus. Zó vernederend.' Ze bladerde door, tikte weer op een bladzijde. 'Hier. De thuiszorgorganisatie, zonder hen had ik het niet gered. Maar de gemeente, voor een indicatie huishoudelijke zorg, was weer andere koek. Geen doorkomen aan. Ga ik je verder niet mee lastigvallen.' Ze zuchtte diep en keek op met een cynische blik. 'Zo, dat lucht op. Dat azijnpiessen. Lekker.'

Toen haar broer haar hand pakte, trok ze haar hand vlug weg.

'En bij iedereen maar vriendelijk blijven. "Ja, maar natuurlijk snap ik dat." "Zou je me dat nog een keertje willen uitleggen?" "Als u dat voor me wilt uitzoeken, heel aardig." Dat ging maar door. Als ik belde, had ik natuurlijk niet de

goede, dan werd ik doorverwezen, weer bellen en dan horen: “Nee, mevrouw, dan moet u eerst het formulier Bijzondere Zorgsituaties invullen.” Of: “Wij moeten dan eerst een MEZ doen.”

Haar broer vroeg timide wat dat was.

‘Een Melding Einde Zorg,’ ging Manon in dezelfde vaart verder. ‘Al die afkortingen, eerst werd ik er gek van, later moest ik er ook om lachen. Wie bedenkt dit toch? Mesjogge, toch?’

Haar broer zuchtte. ‘Tsjja, misschien ...’

Manon onderbrak hem. ‘Weet je wat PV betekent?’

‘Plaatselijke Verordening,’ zei haar broer plagerig.

‘Hèhè, leuk hoor,’ zei ze op lijzige toon. ‘Laat ook maar.’

‘Nee,’ zei hij vlug, ‘vertel. Nu wil ik het weten ook.’

Scherp lette ze op zijn blik, die mogelijk spottend zou blijven. Ze zou het moeilijk aangekund hebben. Toen de irritatie over zorgland weer binnenkolkte, zei ze: ‘Persoonlijke verzorging. Je raadt nooit hoe vaak ik heb moeten bellen om de uren voor PV op te schroeven.’

Pas nu besepte ze hoeveel ze had geleerd, hoeveel afkortingen er in haar hoofd wriemelden die ze zo kon opdissen. Alsof ze haar kennis wilde testen, maar misschien toch eerder om haar broer te intimideren, ging ze verder: ‘Obalg betekent ondersteunende begeleiding algemeen, en VP is verpleging. Activerende begeleiding is afgekort AB. Zo zie je maar, in indicatieland wordt onze mam in stukjes verdeeld.’ Licht hijgend keek ze haar broer aan, verwachtingsvol.

Met open mond bleef hij haar aankijken. ‘Waarom heb je me dat niet eerder verteld? Jij denkt ook maar dat je alles aankunt.’

Net toen ze ‘Dat kan ik ook!’ wilde uitroepen, realiseerde

ze zich dat ze doodmoe was. ‘Dat kón ik ook,’ zei ze zacht en barstte in huilen uit. Ze had een droge mond, het leek wel of ze moest kokhalzen. Plotseling stond ze op, liep naar de keuken en opende een kastje. Uit een pakje nam ze een sigaret en klemde de filter tussen haar bevende, rood gestifte lippen.

Toen haar broer de klik van de aansteker hoorde, keerde hij zich om naar het geluid. ‘Wat doe jij nou?’

Nasnikkend knikte ze: ‘Ik weet het, het is slecht.’

‘Het is alsof ik lange tijd in een grot heb geslapen. Ik hoor en zie dingen ...,’ zei haar broer. Hij draaide zijn hoofd en keerde zich van haar af.

Manon antwoordde niet. Ze sloot haar ogen toen ze een flinke trek van haar sigaret nam en de rook langzaam door haar neus uitblies. Terwijl ze weer tegenover haar broer ging zitten, zei ze: ‘Je bedoelt dat je hard werkt en geen tijd hebt om naar je moeder en je zus om te zien.’

‘Sorry, Non, ik kan het gewoon niet. Ik ben bekaft aan het eind van de dag.’

Na een korte stilte vervolgde hij: ‘Als je het niet meer aankan, moet ze gewoon worden opgenomen.’

‘Ze?’ Haar stem klonk hard. ‘Je zult mam bedoelen. *M-A-M*,’ benadrukte ze.

‘Nou ja, je snapt heus wel wat ik bedoel.’

‘*Wát* ik bedoel? *Wie*. Je bedoelt *wie*.’

‘Gut, Manon, toe nou ...’

‘En,’ ze haalde diep adem en priemde haar ogen in de zijne, ‘als ik eerder had verteld dat ik het niet meer aankon, had jij dan meer moeite gedaan?’

‘Mam kan absoluut niet meer terug naar huis,’ zei haar broer toen hun moeder een maand later was gevallen en in het